Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Ambrosii Exameron - Cod. Aug. perg. 216

Ambrosius <Alexandrinus>

[S.l.], [9. Jahrh.]

Dies sixtus

urn:nbn:de:bsz:31-58616

Visual Library

Tempus est quo celebratur indulgentia peccatorum.
Nobis quoque gallus iste misticus in sacris cantet. Quo iam
petro gallus in nostro sermone cantavit. Fleat pro nobis
petrus qui pro se bene flevit et in nos pia Christi ora con
vertat. Adproperet ihesu domini passio que cottidie delic
ta nostra condonat et munus remissionis operatur. Bonus
dominus dimittere ieiunos non vult. Ne quis deficiat in via sicut ille
dicit misereor huius turbe quia triduum est quod perseve
rant mecum et non habent escam. Et dimittere eos ieiunos
nolo. deficiant in via. Cuius interdum sermonum maria appa
ratus recuscebit e pulcerum quanto magis nos considerare
debemus quia non multi sunt qui in verbo dei vivunt. Et
ideo refectio corporis desideratur. Certe illius triduo
nostrum hoc post tri die laboriosius est; Et ideo qui cum avib
lusimus cum gallo cantavimus. Iam domino canamus mys
teria. Et ad corpus ihesu conveniant aquile peccatorum
ablutione renovate. iam enim cetus ille magnus verum
nobis ionam reddidit; et gratulemur quod factus est nobis vespere dies
quintus; fiat nobis mane dies sextus; EXPLICIT DIES V. INCIPIT
DIES SEXTUS;
Sextus iste est dies quo mundane
creature origo concluditur; Et ideo etiam
...erum sermones nostri quem de dierum secadis ad sump
simus finis paratur. qui et si post quinque etiam dies in
medio eorum labore nobis processerunt; tamen hodierno
die maiore curarum accrescit fenore. quia in hoc et su
periorum dierum periculum est et totius summa certa
minis, etenim sive in fidelibus aut ... canticis et cath le

castrum contentionib; crebris lic& & maximis ludiens.
Tamen superiores dies sine ullo coronę transiguntur
dispendio. postremus autem dies habet sortem coronę.
In quo sicut uincendi periculum est, & secedendi obprobrium, sic uin
cendi premium. Quanto magis in hoc tanto agone sapientię
tanto non paucorum sed uniuersorum iudicio cuius hodie nobis ut
utquaelam certaminis corona procedat. Maior sollicitudo an
gelicę & supernorum ostendamus laborem debitum. Et presentis
subeamus pudorem. Neque enim eadem discendi conditio quę ca
nendi atque luctandi. Cum in illis ludus offensionis in isto
lapsus mortis sit. Illic si spectes spectandum fastidium est. hic
damnum est audientium. adsistite igitur mihi tamquam coro
nę iudices & ingredimini mecum hoc magnum & admirabile totius
uisibilis theatrum creaturę. Etenim si his quisque peregrinis nouorum
aduenerit hospitium. totos eos circumducit urbis ambitus. prę
stantiora queque opera demonstrans non mediocrem locat gra
tiam. Quanto magis sine fastidio accipere debetis quod ut
ut quadam sermonis manu. per hanc communem uos circum
duco patriam; Et singularum rerum species & genera
demonstro. Ex omnibus colligere cupiens quantam uobis creator
uniuersitatis gratiam uberiorem quam uniuerse sit donaue
rit. Uobis igitur hęc corona proponitur. Uos hodie cupio uestro
iudicio coronare non enim nos athletarum modo marcentia
serta deportamus. Sed uiride uere scientię certamen.
Quo certe natus possim quidem creaturas prouidentiam pene
trare diuinam. Sed cum credens uos commune cor
poreae fragilitatis esse consortium. percuteris tamen

alibi uidendi

spectan
dum.

uos animi uirtute constare. que sola nihil hab&
con mune cum ceteris. Hunc age naturas bestiarum dicam
& hominis generationem. Audio enim iamdudum aliquos insu
surra redicantes. quam diu aliena discimus & nostra nescimus.
quam diu dereliquis animantib; docemur scientiam; et nos
met ipsos ignoramus. Illud dicat quod mihi prosit unde me ip
sum nouerim. est ista conquestio sed ordo seruandus est quem
scriptura contexuit. simul quia non possumus plenius nos cog
noscere. Nisi prius quae sit omnium natura animantium cogno
uerimus; producat inquid terra animam uiuentem secun
dum genus quadrupedes & serpentes; et bestias terrae
secundum genus & pecora secundum genus. Et omnia serpentia
ad genus; Et fecit deus bestias terrae. Et omnia pecora ad genus.
Et omnia serpentia terrae ad genus. Et uidit deus quia bona. &
dixit deus. faciamus hominem; Hoc loco non ignoro quosdam
bestiarum & pecorum & serpentium terrae species alio
peculiarisse. ut h& ad immanitatem hominum. Stultitiam
pecorum nequitiam cogitationum referre. Ego autem
simplices naturas uniuscuiusq; ingenerens accipio. Hic ue
reor ne quis me pauperis conuiue presumptioni conferendum
put&; Qui studio humanitatis conplures rog& & nihil his aliud
quam insuiles & usitatos adponat cibos. Et enim inibi
se pauperis apparatu plus reprehensionis incurrat.
Ex fastidio conuiuarum quam gratiae referat. Ex hospita
litatis adfectu. Hic enim eliseum amici quasi malum
conuiuam agrestia adponentem holera refugarunt.
Simile uanis relationibus exquisitum illud & adcuratum

opinare conuiuiu(m) est. in quo fasianum aut tur- turis spe-
cies adponatur. & in his pullus manducatur. aut pullus infartur
& ostreis e(st) fartus aut pondulis aut poculum bibitur. Quod diuer-
so colore atq(ue) odore in alienos mutetur sapores. Martini magi-
pernis & renamantinis farciuntur. Hoc est reprehend(er)e prouiden-
tiam creatoris qui nob(is) ad uictum om(n)ia donauit. Quod non illa
mis cuerit sed h(a)ec dulcia premio uidentur & postea fiunt primo
amara. q(uan)to enim copiosior fuerit luxuries eo p(ro)niorior intempe-
rantia est. heliseus au(tem) amara adposuit sed p(ost)ea facta sunt
dulcia. Denique qui ante in illo cibo mortem putabant p(os)-
tea in eo suauitatis & uitae gratiam sunt adsecuti nec rur-
sus formidine. Ne plures uidear inuitasse qua(m) possu-
parcere. & uob(is) panes deficiant uerborum meoru(m).
Quia & eliseus & si merito inimitabilis nob(is) imitandus fide(m)
considerau(it) quantos panes haberet. Sed quos haberet
diuidere omnibus uoluit & sufficere omnib(us) iudicauit. Itaq(ue) de-
ce(m) panes ordiatios diuidere in plebe(m) iussit ministro & d-
ixit. Minist(er). quid dabo hoc in conspectu centum uiro-
ru(m). & respondit da & manducent quo h(a)ec dic(it) d(omi)n(u)s.
Manducabunt & relinquent. Fides igitur ui(t)a facit ha-
bundare pauperis lingue conuiuium. nec uere orne
ieiunia uos sedatiores faciant quominus repleat & esu-
rientes ac uacui reuertamini q(uia) scriptum e(st). consistunt
iustos d(omi)n(u)s & in dieb(us) famis saturabuntur. Multo pulchri-
us est hordiatios panes non erubescere & adponere
quod habeas quam negare. Heliseus qui sibi nihil reli-
quit populus habundauit. Heliseus ergo ordiatios

Heliseus decem panib(us) centum pauit

panes non erubuit adponere. Hos ergo uberi simpliciter
intellegere creaturas. Que simplicibus et suis decla
rantur uocabulis. Celum legimus celum accipiamus.
terram legimus terram intellegemus frugiferam. Quid mihi
geometrici querere quis sit eius mensure circuitus. Quam ergo mensi recen
tum octoginta milibus stadiorum estimauerunt. Libenter
fateor me nescire quod nescio immo quod scire nihil prodest.
Melius est genera terrarum scire quam spacia. Que circumfu
so mari interiectis barbarorum regionibus subfusa. atque inuia
paludibus humo. quemadmodum possumus conprehendere quod
inpossibile esse omnibus scriptura demonstrat dicente deo.
Quis mensus est manu aquam. et celum palmo et uniuersam terram
clausa manu; Quis statuit montes in libra et rupes in statera
et nemora in iugo. et infra. Qui tenet girum terre et habitantes
in ea sicut locustas. Qui statuit celum ut cameram. Quis igitur
equalem sibi cum deo potestatem et scientiam uindicare. Ut que dei
maiestatis sue esse proprio signauit oraculo. Hec sibi homo
ad cognitionem subicere posse presumat. Certe moyses erudi
tus erat in omni sapientia egyptiorum. Sed quis spiritum dei accepit
quasi minister dei. Inanem illecem et curiosus platonicam filo
sophie doctrinam. Ueritatis ratio nepost habuit; Et ea de
scripsit mihi que nostre spei accommoda iudicauit. Quod etiam fece
rit deus quod produxerit terra iuxta dei omnipotentis imperium.
Operatione que domini ihesu uirgulta de terra. Et omnem animam
uiuentem secundum genus. Annon ille putauit dicendum quan
tum de spatio aeris occupet umbra terre cum sol recedit
a nobis diemque abducit inferiora axis inluminans. Et quod

modum interiectionem mundi huius incidens lunę globus
eclipsis faciat. Quo quia nihil ad nos quasi nihil p(er)futura p(er)- fieri
tenet. Videt s(an)c(tu)m in s(an)c(t)o sp(irit)u non illas marcescentis iam
scripturę vanitates sequendas. Q(uae) rebus inexplicabilibus in-
cassum operam occupant. Luduntq(ue) opera seu dea potius deseri-
benda q(uam) ad virtutis spectauere p(ro)fectum. Inhereamus igitur
p(er)fectis dictis. Nec sp(iritu)s s(an)c(t)i quasi vilia despectui habeam(us)
alloquia. Producat inquit terra animam viventem pecoru(m)
et bestiarum et reptilium. Quid argumenta moralia ubi eius
deinde creaturarum terrestrium natura formatur.
Cur n(on) enim in constitutione mundi p(er) omnem creaturam
dixit verbum. Ut subito de terris omnia que statuit d(eu)s animantium
genera p(ro)ducantur. et in futurum lege p(re)scripta secundum genus
sibi similitudineque unius cuiusque sue edant. Ut leo leonem gene-
ret tygris tygrim. bos bovem. cycnus cycnum. aquila aqui-
lam. Semel p(re)ceptum in p(er)petuum indeuit naturae. Ita deo
minis ... ob sequium p(rae)bere terra non desinit. ut pris-
ce animantium species reparabili generis successione in-
novas reparentur aetates. Sed vis ad usum hominis
denuare q(uae) generata sunt. Noluit ... unicuique generi
nature p(ro)p(ri)e denegare. Et multo magis ea ad gratiam
abstrahis humanam. Primumq(ue) omnia genera pecoru(m)
bestiaru(m) ac piscium in aluum natura p(ro)strauit. Itali-
ubi terre reptantia q(uae) pedibus sustinentur dimergas ama-
gas quadripedio corporis gressu et vel ut ad fixatus
videas esse qua libera siquidem ... habeant facul-
tatem. Deser ... sequitur et ubi terris in quibus

Tu ... omne quod germinat a deus si ... non perdit.

ab humil

delectantur, solas secuntur uoluptates. Caue o homo peco-
rum more curuari. Caue ne in aliquo mente non tam corpore qua
cupiditate deflectar. Respice tot potius tui formam et speciem con-
gruentem. Celsi uigoris adsume. Si sole animalia prona pas-
cuntur. Cur te in edendo sternis ipse quem natura non strauit?
Cur eo delectaris in quo naturae iniuria est? Cur noctes et dies
[illegible] multa [illegible] de pecoribus. cibo intentus pecorum more terrena depascens? Cur in lecebris
corporalibus deditus ipsum te inhonoras? Dum uentri atque ei pas-
sionibus deseruis? Cur intellectum tibi adimis quem tibi creator
attribuit? Cur te iumentis comparas a quibus te uoluit deus segre-
gari dicens: Nolite fieri sicut equus et mulus in quibus non est
intellectus. Absit te edacitas equi in tam petulantia que delectat.
Et hinnire ad feminas uoluptati est. Debet et in freno maxillas
tuas et camo quoque constringi. Si te crudelitas pascit ferarum haec
rabies est quae propter se uitium trucidantur. Uide ne in te
quoque crudelitatis tue uertatur inmanitas. Piger asinus
Nota de asino. et deponitur ad pondus sarcinaeque tardior. Quid aliud docet nisi nos
uiuatiores esse debere. Haec desidia corporis et animi que pigres-
cere. confugere ad fidem que onera grauia alleuare consue-
uit. Fraudulenta uulpis fouea se latibulis quae demergens.
Audi de uulpe. Nonne in dictum est infructuosum esse animal. O cito quae dignum
propter rapinam despectui propter infirmitatem. Et ideo sue in-
cautum salutis dum insidiatur alienis. Perdicem astutam quae
Audi de perdice. aliena oua diripiat, hoc est perdicis alterius et corpore fouet suo
sed fraudis sue fructum habere non posse. Quae cum eduxerit
pullos suos amittit eos. Quia ubi uocem eius audierint quae
oua generauit. Relicta ea ad illam se naturali quodam munere

& amore conferunt. Quam ueram sibi matrem ouorum
generatione cognouerint. Significanter. hanc nicticis fun
gressu, illam parentis. Sic itaque incassum pro prioris fun
dit labores. et fraudis suae pretio multatur. Unde et hiere
mias ait. Clamauit perdix et congregauit quae non peperit.
Idest oua congregauit et clamauit quasi ouans suae frau
dis effectu. Sed ludit operam quia in perdito labore
alii educit quos ipse ediditur nec fotu sedulitatis
animauerit. Huius imitator est diabolus qui genera
tiones creatoris aeterni rapere contendit. & si quos insi
pientes. et sensus proprii carentes uigore potuerit con
gregare; fouet eos inlecebris corporalibus; ubi primum
uox Christi paruulis fuerit infusa discedunt atque ad eam
se conferunt matrem. Quae pullos suos sicut auis mater
no amore complectitur. Congregauit enim diabo
lus gentiles quos non creauerat. Sed ubi in euange
lio suo uocem Christus emisit, ad eum se potissimum con
tulerunt quos sub umbra alarum suarum ipse
suscepit & matri dedit ecclesiae nutriendos.
Leo natura sua superbus. ferocia ceterarum ferarum — a. leonis superbiā.
generibus miscere se nescit. Sed quasi rex quidam
plurimorum dedignatur consortium. Qui etiam
cibum fastidit hesternum. Etiam ipse suae esce
reliquias auersatur. quae cum te ei se sociare fera
audeat. Cuius uocestantur naturaliter in terror: ac multa animantium quae per celeritatem
possint impetum eius euadere. Rugitus eius

sonitu ut utquadam ui attonita atq; ista deficiant.
Nam de pardi specie nec scriptura siluit. Quod uarie
tate coloris motus uarios animę suę prodat. dicit enim
hieremias. Si mutauit ęthiops pellem suam & pardus
uarietatem suam. Non solum enim de figura. sed etiam
de mobilitate furoris istud accipitur. Eo quod tenebro
sis & inquietis. ac mobilibus in fide mentis atq; animi mu
tationibus decoloratus populus iudeorum. Boni propositi
gratiam iam tenere non possit. Nec ad emendatio
nem ullam correctionemq; remeare. Qui semel ferinam

nam induerit inmanitatem. Est tamen & iam in natu
ra quadrupedum. Quod imitari nos sermo adhortatur
propheticus. Quo exemplo caueamus desidiam. exiguitate ut
infirmitate corporis a uirtutis studio non reflecta
mur. Neq; reuocemur ab illius propositi magnitu
dine. Exigua est enim formica quę maiora suis audet uiri
bus. Neq; seruitio adoperandum cogitur. Sed spon
tanea proposito prospicientię futura alimentorum
subsidia sibi prestruit. Cuius ut imiteris et industriam.
Scriptura te commonet dicens. Confer te ad formicam
o piger. & emulare uias eius & esto illa sapientior.
Illa enim nullam culturam possidet. Neq; eum qui
se cogat habens. neq; sub domino agens quemadmodum
preparat escam. Quę de tuis laboribus sibi messem
recondit & cum tu plerumq; egeas illa non indiget.
Nullę sunt ei clausę horrea nullę inpenetra
biles custodię. nulli inuiolabiles acerui. spectat

De pardo.

De sapientia formicę.

custos fuisse qui prodere non credidit. Aspicit haec
dominus possessor nec uindicat. Nigro conuecta-
tur agmine preda per campos feruent semite comi-
tatu uiantium. Et que comprehendi angusto ore
non possunt umeris grandia frumenta tradun-
tur. Spectat haec dominus messis et erubescit tam parca
pie industrie negare compendia. Quid iam de canibus
loquar quibus insitum est natura quadam referre
gratiam et sollicitas excubias pro dominorum salute
pretendere. Unde ad inmemores beneficii et desides
atque ignauos clamat scriptura. Canes muti nescientes
latrare. Sunt ergo canes qui nouerint latrare
pro dominis nouerint sua tecta defendere. Unde
et tu disce uocem tuam exercere pro Christo quando
ouile Christi incursant lupi graues. Disce in ore tuo
uerbum tenere. Ne quasi mutus canis commissam
tibi fidei custodiam quodam preuaricationis silen-
tio deseruisse uidearis. Talis canis uiator et comes
angeli est. Quem rafahel in libro prophetico non oci-
ose sibi et tobis filio adiungendum putauit. quan-
do perrexit ut asmodeum (nom. de mon.) fugaret et firmaret copu-
lam coniugalem. Memores enim affectus gratia
pellitur demonium stabilitur coniugium. Mute
itaque specie bestie scr rafahel angelus tobie iuue-
nis quem in comitandum receperat ad relationem gratie
erudiebat affectum. Quis enim non erubescat gra-
tiam bene de se merentibus non referre. Cum ui

Audi sagacitatem canum.

9

docet etiam bestias refugere crimen ingrati. Et ille inpie
tate alimoniae seruant memoriam. tu non seruas salutis ac
ceptae? ursa insidiarum licet ut scriptura ait. est enim plena
fraudis fera. tamen fetus informes utero partus ede
re sed natos lingua fingere atque in speciem sui simili
tudinem que formare. non miraris in fera tam pii oris
officia. Cuius naturam pietas exprimit. Ursa igitur
partus suos ad sui effingit similitudinem. tu filios tuos
instituere similes tui non potes. quid quod etiam me
dendi industriam non praetermisit. Siquidem graui
adflicta caede. et consauciata uulneribus mederi sibi
nouit. herbe cui nomen est flomos ut greci appellant
ulcera sibi adhibens sua. ut solo curentur adtactu. Ser
pens quoque pastu feni caecitatem repellit. Exceptam
itaque ubi oculos abduci sibi senserit nota remedia petit
nec fraudatur adfectu. Testudo uisceribus pasta ser
pentis cum uenenum aduerterit sibi serpere origa
no medicinam suae salutis exercet. Et cum sit uolutta
bris palustribus mersa tamen proprio nouit
antidoto certo quae auxilio sanitatis potestates
herbarum etiam ipsa scire se conprobat. Uideas etiam
uulpem lacrimolam pinus medicamen sibi et tali re
medio imminentis mortis spatia proferentem. Cla
mat ipse dominus in hieremiae libro; turtur et irundo
agri passeres custodierunt tempora introitus
sui. populus autem meus non cognouit iudicia domini.
nouit hirundo quando ueniat. quando etiam reuer-

Margin notes:

A. doursa.

Serpens qualiter medetur suae cecitati.

De testudine.

e

qualiter sibi medetur vulpis.

tatur. Novit etiam pia avis adnuntiare adventus
sui testimonio veris indicium. Novit etiam formi
ca explorare serenitatis tempora. Nam cum adver
terit madidatos imbre fructus suos umescere. Explo
rato diligentius aere quando iugem possit servare
temperiem. acervos reserat suos et de cavernis fo
ras suis umeris exportat, ut iugi sole perfecte frumenta
siccentur. denique haut quaquam illis diebus omnibus rumpi
de nubibus imbres videbis nisi cum fruges suas horreis pro
prius formicae revocaverint. Boves inpendente pluvia ad prae
sepia se continere noverunt. Idem ubi naturali sensu mu
tationem celi collegerint foras spectant. et extra prae
sepia cervices extendunt suas. Una omnium specie utpote exire
se velle testantur. Ovis sub adventu hiemis inexplebi
lis ad escam insatiabiliter herbam rapit. eo quod praesen
ciat asperitatem hiemis futuram. Ut se prius herbe pa
bulo farciat. Quam gelu adurente omnis herba defi
ciat. Echinus iste terrenus quem vulgo ericium vo
cant. Si quid insidiarum presenserit spinis suis clauditur
atque in sua se arma colligit. Ut quicumque eum contingendum
putaverit vulneretur. Idem quoque echinus futuri providus
geminas sibi respiramenti vias munit. ut quando borean
flaturam collegerit septentrionalem obstruat.
quando noto cognoverit detergi aeris nubila ad septen
trionalem se conferat. Ut flatus declinet obvios et se re
gione nocituros. Unde dignam domino laudem propheta
dixit dicens. Quam magnificata sunt opera tua domine

Ad. de hirundine.

Formica.

Ad. de ... ubi naturali sensu bonus.

Ovis sub adventu hiemis inexplebilis.

Ad. de herinacio.

omnia in sapientia fecisti. omnia penetrat diuina sapi
entia. Implet omnia. idque locupletius et inrationabili
um sensibus quam et rationabilium disputatione col
ligitur. ualidius est enim naturae testimonium quam
doctrine argumentum. Cui animanti incognitum est
quemadmodum suam tueatur salutem? Siue uirtus suppetit
resistendo. siue uelocitas. fugiendo. siue astutia praecauendo.
Quis ei usum medendi. herbarum quae docuit habe
re notitiam? Homines sumus et saepe specie herbarum
fallimur. Et plerumque quas salubres putamus noxi
as repperimus. Quotiens inter dulces epulas cibus. le
lis inrepsit. Et inter ipsas aulicorum excubias ministrorum
uitalia regum feralis esca penetrauit. Fere solo no
sunt odore noxia et profutura discernere. Nullo periculo
nullo pregustatore decerpitur herba nec ledit. Melior
enim magistra ueritatis natura est. Haec sine ullius
magisterio suauitatem sanitatis nostris infundit
sensibus. Eadem doloris acerbitatem docet esse fu
giendam. hinc uita dulcior. mors amarior. Haec com
mendat leaene catulos suos. Et inmitem feram
materno mollit affectu. Haec tygridis inter pel
lat ferocitatem et imminentem eam praedere flectit. nam
que ubi uacuum rapte subolis cubile reppererit. Ilico ue
stigiis raptoris insistit. at ille quamuis equo uectus
fugaci uidens tamen uelocitate ferae se posse praeueniri
nec euadendi ullum sub petere sibi portus subsidium;
Thecam huius modi fraudem molitur. Ubi se contiguum

[Left margin, beside "quemadmodum … salutem":] nichil est qd p(ro)p(ri)e n(on) ca|ueat salute(m)

[Left margin, beside "que ubi uacuum …":] De tygride qua uelocitate in|sequit(ur)

inderit speram de uitro proicit. At illa imagine
sui luditur & subolem putat. reuocat impetum
colligere fetum desiderans. Rursus inani
specie retardata totis se ad consequendum equitem ui
ribus fundit. Et iracundiae stimulo uelocitati fugientis
imminet. Ille iterum sperae obiectu sequentem retardat.
nec tamen sedulitatem matris memoria fraudis exclu
dit. Cassam uersat imaginem & quasi lactatura fetus
residet. Sic pietatis suae studio decepta; et uindictam a
mittit & prolem. Quid nobis scriptura adserit. Quae dicit.
Filii diligite patres uestros. patres nolite ad iracundiam
prouocare filios uestros. Natura hoc bestiis infundit. ut ca
tulos proprios ament. fetus suos diligant. Nesciunt
illae odia nouercalia. nec mutato concubitu parentes
a subole deprauantur. neque nouerunt preferre fi
lios posterioris copulae. superioris autem neglegere. No
runt pignora sua. nesciunt caritatis differentiam
odiorum incentiua. Offensionum discrimina.
Simplex ferarum natura est. Nescit uertere calum
nias. Sic enim omnia temperauit deus ut in quibus minus ra
tionis daret. plus indulgeret affectus. Quae uero fera pro catu
lis suis non ipsa potissimum se offerat morti. Quae fera
fetus suos innumeris licet obsessa cuneis armatorum
non suis uulneribus tegat. (In gruat licet telorum seges) Illa tamen paruulos suos mu
ro suae corporis septos inmunes prestat periculi. Quid
dicit homo qui mandatum neglegit naturam oblite
rat. filius patrem despicit. Pater abdicat filium.

Tur / N. feritas nul / armatorum fe / lius et clade / ab amore flis.

Et hic putant iure esse ubi damnatur fecunditas.
Sed potius pater damnat qui facit irritum esse quod
genuit. Et hoc putatur auctoritatis esse ubi sterili
tatis naturam uitatur. Expertem rationis canem
esse nemo dubitauerit; tamen si sensus ei uigorem
consideres. censes eum sentiendi sagacitate uim sibi
rationis adsciscere. Denique quod pauci in gymnasiis
constituti. qui totam in discendo uite. longeuitatem
contriuerunt uix potuerunt cognoscere. Ut syllogis
morum coniunctiones contexerint. hoc naturali
canis eruditione conprehendere facile potest aesti
mari. Nam ubi uestigium leporis ceruiue repperit
atque ad deuerticulum semite uenerit. et quasi diuersarum
conpitum quod partes in plurimas scinditur. obiectis
singularum semitarum exordia tacitus secum ipse pertrac
tat. Uelut syllogisticam uocem sagacitate colligendi
odoris emittens. aut in hanc partem inquid deflexit
aut in illam. aut certe in hunc se anfractum contu
lit. sed nec istum nec illam ingressus est. Superest
igitur ut in istam se partem sine dubitatione contu
lerit. quod homines uix plura composite artis me
ditatione conponunt. hoc canibus ex natura subpe
tit ut ante mendatium deprehendant. et postea
falsitate repudiata inueniant ueritatem. Nonne
totos dies conterunt philosophi propositiones
sibi in puluere diuidentes. Qui radio sibi descri
bunt singulas. Et ex tribus cum una et ceteris uera esse

De sagacitate canis.

syllogystica

necessesit. Duas primo interficiunt. tam quã inh
datio congruentes & sicut ea q̃ relicta est uim uerita
tis herere desiniunt. Quis tam tenax potest esse
beneficii & memor gratiae. Quando quidem prodomi
no etiam inlatrones insilire nouerunt. Et extraneorum
accessus prohibere nocturnos. Et mori prodominis
& commori cum dominis sint parati. Sepe etiam nece
is inlatę euidentia Canes adredarguendos reos
indicia prodiderunt. utmulto eorum testimonio
plerumq; sit creditum; Antiochiae ferunt inremo
tiore parte urbis crepusculo necatũ uirũ qui
canem sibi iunctum haberet. Miles quidã p̄dan
di studio minister cedis extiterat, tectus idem
tenebroso adhuc diei exordio inalias partes con
cesserat. iacebat inhumatum cadauer frequens
spectantium uulgus adstabat. Canis questu lacri
mabili domini deflebat aerumnam. Forte is qui
necem intulerat utsehabet uersutia humani ingenii
quo uersandi inmedio auctoritate p̄sumpta fidem
adsciret innocentiae. adillã circũspectantis popu
li accessit coronam. & uelud miserans adppinqua
uit adsuinus. tunc canis sequestrato paulisp̄ ques
tu dolonis arma ultionis adsumpsit atq; adp̄
hensum tenuit. Et uelut epilogo quodam mise
rabile carmen inmurmurans. uniuersos conuert
it inlacrimas fidem probationi detulit. Quod
solum tenuit & plurimis nec dimisit. Deniq; pturba

De sagacitate canis mirabile gestum.

batur ille qui tam manifestum rei indicem neque odii neque
inimicitiarum. neque inuidie aut iniurie alicuius
poterat obiectione uacuare crimine. diutius nequi
uit refellere. Itaque quod erat difficilius ultionem pre
cautus est. qui defensionem prestare non potuit. Quid
nos dignum nostro rependimus creatori. Cuius cibo ues
cimur & dissimulamus iniurias & sepe inimicorum
eas quas accepimus epulas ecibamus. Quid agniculis
simplicius quos minus culpe paruulorum comparamus
infantiae. Sepe etenim in magno grege agniculus per ouilia
tota uagatur errat a matre. Et cum eam repperire
non possit balatu frequentem absentem incitat. ut
responsu reuocet et certe qui ad eius sonum num erra
bunda replicet uestigia. Multis licet uersetur in mili
bus ouium. Recognoscit uocem parentis festinat
ad matrem; Lactis quoque materni notos sibi fontes
requirit. Quam cibi desiderio detineatur & potus trans
currit tamen aliena ubera. Grauida licet humorem
lactis secundent. solam matrem requirit solius sibi
materni uberis pauperes sucos significat abundare.
Illa quoque inter multa agniculorum milia solum filium
nouit; Unus plurimorum balatus eadem species sed illa
tamen fetum suum discernit ceteris. et solum filium
ex tacito pietatis testimonio recognoscit. Pastor errat
in discretione ouium. Agniculus in agnitione matris
nescit errare. Pastor fallitur specie sed ouis pietate
non fallitur. Unus odor omnibus sed tamen habet natura

credat

[illegible] fallitur pastor specie. adhuc [illegible] agnus odore.

odorem suum domesticum. Quidem suboles eius specia
li quadam uidetur proprietate redolere. Habet et suos
usus natura et sensus domesticos. Nec in infantulo ceperunt
dentes prorumpere. Etiam nouit sua armatum parte
re; nondum catulo dentes et tamquam habeat ore pro
prio se gerit ulcisci. Non ducere uo cornua. Et tamen
fronte preludit atque ea quae nondum excreverit
telaminatur. Lupus si prior hominem uiderit uo
cem eripit. Et despicit eum tamquam uictor uocis ab
latae. Idem si se preuisum senserit deponit ferotiam non
potest currere. Leo gallum et maxime album ueretur.
Caprea uulnerata dictamum herbam petit de uulnere exclu
dit sagittas. Norunt et bestiae remedia sua. Leo ae
ger simiam querit ut deuoret quo possit sanari. Leo
pardus ecce praedae agrestis sanguinem bibit et ui lan
guoris euitat. Omnis fera egra canis hausto curatur
sanguine. Ursus aeger formicas deuorat. Ceruus
oleastri ramusculos mandit. Ergo ferae nouerunt ape
rire que sibi prosint; Tu ignoras o homo remedia
tua; Tu nescis quomodo insidiantem expias aduer
sario. ut te tamquam praeuenit lupus effugere non
possit. Ut oculo tu membris eius perfidiam deprehendas.
Et prior cursum uerborum eius impedias. In impu
dentiam eius et caecum disputationis obtundas.
Quod si te ille preuenerit uocem tibi auferet. Et si obmu
tueris solue amictum tuum ut sermonem resoluas.
Et si inter insurrexerit lupus petram cape et fugit

De infantulo
catulos.
De capreo.
Nota mirabile de lupo.
Nota de leone
De caprea.
Leo aeger
Nota de cane.
Vrsus aeger
uus

petra tua Christus est. Si ad Christum confugias, fugit lupus nec terrere te potest. Hanc petram quesivit Petrus cum titubaret in fluctibus; Et invenit quia petram amplexus est Christus. Quid dicam a leone homines delectari. Et illud ad escam sumere quod et leo pardus fugit. Denique si cubi allium aliquis confricandum putaverit. Leo pardus inde exsilit nec resistit, cuius uenenata fera odorem non potest sustinere id tu pro cybo sumis et visceribus infundis internis. Sed medicatur interdum doloribus sumatur pro medicamento non pro cybo. Sumatur ab egrotantibus non ab epulantibus; medicamentum queris et ieiunium fugis. Quasi maius aliud remedium repperire possis. Ieiuni hominis sputum si serpens gustaverit moritur. Videsne quanta vis ieiunii sit. Ut et sputo suo homo terrenum serpentem interficiat et mentis spiritalem. Quantam dominus etiam minusculis infudit prudentiam. turtur in nido suo ne pullos suos incurrat lupus squille folia superiacet. Novit enim quod huius modi folia lupi fugere consuerunt. Novit vulpecula quomodo posteritatem foveat suam. Et tu ignoras tu neglegis quomodo adversum lupos nequicie spiritalis potestatem vite huius heres beatus tuearis; Sed revertamur ad seriem creature et consideremus qua ratione dominus aliis bestiis angustiora colla formaverit. Ut leonibus atque tigridibus ursis quoque; aliis proliciora ut elefantis et camelis. Nonne evidens causa est quia illis feris que carne vescuntur non erat opus prolixitate cervicis. Non enim intras pascendi gratia cervicem atque ora deicunt. Sed aut cervi

Nota. Leopardus fugit allium

Nota. ieiunium fortem medicinam. Hominis ieiuno sputo.

squille

Nota. turtur quia latus extorre ... lupum.

inuadunt aut boues ouesm que discerpunt. Camelus uo
cu sit altior. quomodo herbis minutissimis pasceret. uir
nisi longiora usq; ad terra colla ad usu pastionis extenderet.
Itaq; camelus p ratione proceritatis sue plixiora colla sor
titus est. Equus p ratione. bos quoq; simili modo. hec eni pas
cuntur herbis. Elefantus au etia pminente p moschi
dem habet. Quia cum sit eminentior cunctis inclinare
se ad pascendum non potest. Itaq; promuscide eius ad col
ligendum cybum utitur ministerio; Ea in mani bestie
largo potus infundit humorem. Ideo q; concaua est qd
ad restinguendam tante bestie sitim plenos lacus
hauriat. aut collecto flumine possit unde repotantem.
Ceruix sane minor est quam posset tanti corporis mo
les. ne ea quoq; onerosa magis esset qua usui. Ideoq; nec
genua flectit quia rigidiorib; opus fuit crurib; quo ut
ut columnis tanta possit membrorum machina sustine
ri calcaneum leuiter incuruat. Rigent cetera pedum
a summo usq; ad imum. nec sicut nos in ancylas nos sepe depo
nimus. Ita se etiam bestia potestate deflectere. Merito
que non uoluendi se neq; resupinandi usum cum ceteris ani
mantib; potest habere comunem. Fulcitur hinc inde cetera
bib; maximis. Ut in sonno aliquantulum sine periculo re
flectatur. Quia per eius nulla artuum coniunctione dis
tinguitur. Mansuetis igitur ut ut quedam fulchra eorum
quib; hic usus est parantur ingenio. Feris autem et agrestib;
quia nemo huius modi quib; sustentari queant fuchra
substernit. hinc uenit usus periculi namq; arbore nixi

Ad mirabile elefantis naturam.

recubandi

aut costas fricant aut in somno sese relaxant · que non
numquam victa atque inflexa tanto corpore franguntur
atque ille qui sese in eadem refuderat corruit nec erigere sese
atque elevare se potest ibique iacens interit; aut gemitu
suo proditus sternitur · Dum ubertatem ceteris que iux
ta molliora sunt vulneribus ad vulnus patet · nam dorsum eius cetera
que exteriora nonnulla facile solent tela penetrare ·
Sunt autem quippe ebora sive illis insidias parant · Ut arbores eas
quibus se adplicare consueverint · ex alia parte qua infre
quentior usus eis sit aliquantum recidant · Ut reflectente
se elefanto pondus membrorum eius sustinere non possit
ruinamque eius arcessant · Sed si quis ista reprehendit repre
hendat etiam altitudines aedificiorum · que citius gravem
minantur ruinam · et edificiis lapsa reparant · Verum
si illa aut propter pulchritudinem · aut propter speculam frequenter
adtollimus · Haec quoque in elefantis probare debemus · quia mag
num rebus bellicis usum minus transferunt · Indigens perarum ferox bel
lis · Valida sagittis omniumque telorum iactu quia desuperioribus
ad inferiora validiore nisu tela torquentur acies eorum velut
gradientibus turribus septa procedit in mediis campis tamquam
de muro dimicant · et velut in arce quadam et speculae
conlocati spectant magis bella quam subeunt · Ita ab ipso pe
riculo videntur tuti molibus bestiarum · bestiarum quis enim
eas adire audeat · cum desuper iaculis facile fugatur · Inferius
elefantorum conteratur incursu · Denique cedunt illis
acies et certaminum cunei · et castra illa quadrata solvuntur ·
Intolerabili namque impetu in hostes ruunt · et nullo agmine

bellatorum nulla constipatione militum. nullo clipe
orum retardantur obseptu uel utquidam mobiles
montes uersantur in preliis. et ut collis alto eminet uer
tice mugitus fragore omnium perturbant confidentiam.
Quid his faciat pedes quamuis lacertis ualidus & manu
promptus. Cum sibi septus armatorum populus gradientium mo
tum murus occurrat. Quid faciat eques cum equus ei
praeter se factus. Tante bestie immanitate defugiat.
Quid faciat sagittarius cum desuper ferrata uirorum corpo
ra iaculi ictum sentire non possint. Bestia quoque
nec nuda facile penetrabilis ferro sit & munita loricis
obuius sine sui periculo acies secet & conterat turmas.
Itaque ut inmensa aedificia. Ita elefanti fundamentis uali
dioribus sustinentur. alioquin paribus fulta pedibus intra
breuem laberentur aetatem. Hunc autem ccctis et amplius
feruntur annis uitam producere quia omnia sibi ad magni
tudinem membra conueniunt. Ideoque non distincti ut
nobis sed conpacti artus sunt quo sint robustiores. quia cito
hominibus si diu steterint aut uelocius quo cucurrerint.
Iugiter ambulauerint genua uexantur & plante.
Coniuncta enim & articulata facilius quam concreta
atque solidata autem dolorum sensum. Aut de casu offensionis
admittunt. Et quid miraris si uestitu armis metiuntur quan
do quidem dentibus suis tamquam naturalibus spiculis semper
armati sunt. Promuscidi de sua quidquid inuolue
rint frangunt pede quidquid conpresserint uelut
quodam lapsu ruine ingentis exanimant. inuoluunt

p muri de nemori ad sui exercitum. Et quasi quidam altis sint
dracones serpentinis quos coeperint spiris flagellant.
Plerumque eas in orbe colligunt. Maxime cum deterracib;
legitur aut potius hauritur. Documento itaque nobis sunt quod
nihil superfluum sit creatum; Etiam si hec tante molis bestia
subiecta nobis imperiis imperiis seruit humanis. Etenim quo
de hominis creatura dicturi sumus. Commendationem eius
praestruere et explibare debemus. Videbatur nihil elefantis crea
tura habere robustius. Nihil tam terribile ut procerum.
Nihil tam ferum quam leones uel tigrides sunt. Et hec serui
unt homini. Et naturam suam humana institutione deponunt
obliuiscuntur quod nata sunt. Induuntur quod iubentur.
Quid multa? docentur ut paruuli. seruiunt ut infirmi. uerbe
rantur ut timidi. Corriguntur ut subditi. in mores nostros
transeunt. Quo motus proprios perdiderunt; Mirabilis igitur
natura in maximis. Mirabilis enim in excelsis dominus. Mirabilis
etiam in minimis; Sicut enim non minus plana camporum
quam montium alta miramur. nec plus altitudinem cedri
stupemus quam uitis aut oleae breuis fecunditatem.
Ita non amplius miror elefantum quia procerus est. quam murem
quia terribilis elefanto est. Nature igitur hec potentia est.
ut terribilia aliis. alius ridiculosa sint. Est enim donata pro
gatiua quedam singulis creaturis ut quibusdam priuilegiis pro
priis fulciantur. Formidabilis tauris elefantus. murem metuit.
Leo quidem rex ferarum. exiguo scorpionis aculeo exagita
tur et ueneno serpentis occiditur. Eximia leonis pulchri
tudo comantes ceruice toros excutit. Uel sublato pectore

(margin notes:)
al. nihil tam ferum inter animalia quod non cognoscat humanum.
al. murem terribilem elefanto.
al. exiguo scorpionis aculeo deiectus occiditur.

adtulit ora. Sed quis non miretur tam breui scorpionis acu
leo. ut incorporeum putes. ingentium corporum exigere mortem.
nec hoc quisquam reprehendat. Quod creator serpentes creaturis
suis alia quae uel animantium uel herbarum genera uenenata miscue
rit; Nata sunt enim haec ad correptionem nostram non ad defor
mationem. Namque ignauis aut infirm... s aut impiis. Plerumque
offensioni atque terrori sunt. aliis usui. ita sunt haec; Ut paedagogi par
uulis amari uidentur. acerbi et molesti formidabiles uerbere.
libertatem lasciuiendi negant. necessitatem disciplinae exigunt.
Ne puerilis animos uel lasciui diffluant terrore constringunt.
Ideoque austeritate frugi euadunt. sobrii continentes laudi magis
quam ludo dediti. Uides quod terribilia illa flagella proficiunt. sic et
serpentes flagella sunt eorum quibus infirma anima est et quidam
puerilis mentis est uirtus. Ceterum fortioribus nocere non possunt.
Denique non fidenti in domino dictum est. Super aspidem et basiliscum am
bulabis et conculcabis leonem et draconem. Paulum momor
dit uipera et putabant eum quasi peccatorem. Ut de naufragio
seruatum ueneno esse moriturum. Sed postea quam inuiolabilis
mansit excussa in igne uipera. Plus apud intuentes ueneratio
nis inuenit. Sed et ipse dominus ad omnes ait. Qui crediderit et baptiza
tus fuerit hic saluus erit. Qui uero non crediderit condemnabitur.
Signa autem credentium haec dixit fore: ut et serpentes manu mulceant.
Uenena his atque omne mortiferum et si quid biberint nocere non
possint; Tua igitur tibi magis incredulitas. O homo quam ue
nenam et uenenata serpentium sunt; Time igitur illa ut fiat tam
dum formidantur illa ad fidem prouocare te possint. Quod
si etiam non times uelut tenacia perfidie uenena formides. nec quod et

al. paulo nil nocuit morsus uiperae

elefantes uides tibi subditos & leones esse subiectos. nosce te ipsum
o homo. quod non uises appollinis pythii. Sed salomonis sic est qui ait.
Nisi scias te formonsa in mulieribus; Quam quam multo ante moyses
in deuteronomio scripserit. Attende tibi o homo. attende ait lex;
& propheta ait. Nisi scias te. cui hoc dicit formonsa inquid in mu
lieribus. Quae est pulchra in mulieribus nisi anima quae in utroque sexu
prestantiam possidet pulchritudinis. & merito decora est quae non ter
rena sed caelestia. Non corruptibilia sed incorrupta desiderat. in
quibus decus perire non soleat. Corporalia enim omnia per cursu aeta
tis aut egritudinis inequalitate marcescunt. Hunc attende dicit
moyses in qua tutior es in qua melior tui portio est. Denique in temptatis
est dominus istud dicens. attendite uobis a falsis prophetis. Isti enim animam
debilitant mentem subruunt; Non igitur caro tu es. quid enim est caro
sine animae gubernaculo. mentis uigore. Caro hodie sumitur. cras
deponitur. Caro temporalis anima diuturna. Caro amictus est animae
qua se induit quodam corporis uestimento. Non igitur tu uestimentum
es sed qui uestimento uteris. Ideo tibi dicitur ut expolians te ueterem homi
nem cum actibus eius nouum induas qui non in corporis qualitate. Sed in spiritu
mentis & agnitione renouatur; Non inquam caro es tu neque enim
carni dicitur; Templum enim dei sanctum est quod estis uos. Et alibi tem
plum dei uos estis & spiritus sanctus habitat in uobis; Sed renouatis dicit & fide
libus in quibus permanet spiritus dei. In carnalibus autem non permanet quia scriptum
est. Non permanebit spiritus meus in istis quoniam carne sunt. Sed prius ipsi
ut creationis nostrae seriem consideremus. Faciamus inquit hominem ad
imaginem & similitudinem nostram. quis hoc dicit nonne deus qui te fecit.
quid est deus. Caro an spiritus. non caro utique; sed spiritus cuius similis caro esse
non potest; Quia ipse incorporeus & inuisibilis est. Caro autem & corp

Tu
Et anima
o pulchra

aetas

quid sis tu

henditur & uidetur. cui dicit. non ab usu utiq; quod non dicit faciam
sed faciamus. Non angelis quia ministri sunt. Serui autem cum domino
& opera cum auctore non possunt operationis habere consor
cium. sed dicit filio etiam si iudaei nolint. etiam si arriani repug
nent. Sed & iudei conticescant & arriani cum suis patribus obmu
tescant; Qui dum unum a consortio diuinae operationis secludunt. plures adserunt & prerogatiuam quam filio negant seruu in
lis donant. Sed esto ut adminiculo seruorum adoperandum deus seruulorum
uos indiguisse uideatur. Si operatio communis est cum angelis deo.
numquid deo & angelis imago communis est. numquid angelis dictum est.
Faciamus hominem ad nostram imaginem & similitudinem. Sed qui
sit imago dei. audi dicentem qui eripuit nos inquid de potestate
tenebrarum & transtulit in regnum filii caritatis suae.
In quo habemus redemptionem remissionem peccatorum
qui est imago dei inuisibilis & primogenitus uniuersae crea
turae; Ipse est imago patris qui semper est & erat in principio.
Denique imago est. qui dicit filippe qui me uidit uidit & pa
trem. Et quomodo tu cum imaginem uiuam patris uideas
tis uideas dicis ostende nobis patrem. non credis quia ego
in patre & pater in me est. imago dei uirtus est non infir
mitas. Imago dei sapientia est. imago dei iusticia est. Sed
sapientia diuina est. sempiterna iustitia imago dei est.
Solus ille est. qui dixit. Ego & pater unum sumus ita ha
bens similitudinem patris. ut diuinitatis & plenitudi
nis habeat unitatem ubi dicit. faciamus quomodo in
aequalitas cum iterum dicit ad similitudinem nostram. ubi
est dis similitudo sic & in euangelio ubi dicit. Ego & pater

utique non una persona est. Ubi autem ait unum sumus simul
la est discrepantia divinitatis aut operis. Non igitur in utro
que una persona sed una substantia est. Et bene addidit sumus.
quia semper esse divinum est. Ut eo et unum credas quem puta
bas esse dissimilem. Et unus est enim de quo dicit moyses. qui est
(ec. cap. p misit ego) misit me. pulchre etiam illud premisit ego et pater. nam si patrem
premisisset et tu minorem filium iudicares. sed premisit filium quem
non convenit credi patre superiorem. adiunxit patrem ut
advertas dominum patrem et filium eius. ordinis preiudicio non te
neri. Attende inquid tibi soli. aliud enim sumus nos. alia sunt
nostra. alia que circa nos sunt. nos sumus hoc est anima et mens.
nostra sunt corporis membra et sensus eius; Circa nos pecuniae
servi sunt et uitae istius adparatus. Tibi igitur attende et te ip
(Lacertos) sum scito: hoc est non quales lacertos habeas. non quantam cor
poris fortitudinem quantas possessiones quantam potentiam.
Sed qualem animam et mentem. unde omnia consilia profici
scuntur. ad quam operum tuorum fructus refertur. illa est enim
plena sapientiae plena pietatis atque iustitiae quoniam omnis virtus a deo est.
Cui dicit deus; Ecce ego hierusalem pinxi muros tuos. Illa anima a deo pin
gitur quae habet in se virtutum gratiam renitentem. splendoremque
pietatis. Illa anima bene picta est in qua lucet divinae operationis effigi
es. Illa anima bene picta est. in qua est splendor gloriae et paternae
imago substantiae. Secundum hanc imaginem quae refulget pictu
ra pretiosa est secundum hanc imaginem adam ante peccatum sed
ubi lapsus est deposuit imaginem caelestis. sumpsit terrestris
effigiem. Sed fugiamus hanc imaginem quae intrare civita
tem dei non potest. Quia scriptum est. domine in civitate tua imagi

nam spiritum ad nihilum rediget. Et non intrat indigna imago et quae
intrarit excluditur. Quia non intrabit inquid in eam omne commu
ne. Et qui facit exsecrationem et mendacium. Sed ille intrabit in eam
cuius in fronte agni nomen scriptum est. Anima igitur nostra ad imaginem
dei est. In hac totus es homo quia sine hac nihil es sed es terra. Et in
terram resolueris. Denique ut scias quia sine anima caro ni
hil est. Nolite inquid timere eos qui possunt corpus occidere.
animam autem non possunt. Quid igitur in carne presumis qui
nihil amittis si carnem amiseris. Sed illud time ne animae tuae de
fraudaris auxilio. Quam enim dabit homo commutationem pro anima
sua. In qua non exigua sui portio sed totius humane uniuersita
tis substantia est. Haec est per quam ceteris ferarum auium que do
minaris animantibus. Haec est ad imaginem dei. Corpus autem ad spe
ciem bestiarum. In hac pium diuinae imitationis insigne. Illo cum
feris ac beluis uile consortium. Sed etiam altius limatius quid sit
ad imaginem dei. Est ergo in deo terra est quia caro terra est er
go corporeus deus. ergo infirmus ut caro. passionibus que subicitur. vel quid sit ad imaginem dei
Et forte caput tibi uideatur ad similitudinem dei. Quia eminet. Aut o
culi quia intuentur. ut aures quia audiunt. Si altitudinem spectes
num proceri uidemur. Quod paululum uertice eminemus a terris sed id
non pudet eo nos similes dei dici quia serpentibus ceterisque reptantibus
aut quia damulis atque ouibus aut lupis celsiores sumus. Et quanto
in ea parte cameli nobis atque elefanti proceriores sunt. Obtutus est
quidem praestans spectare elementa mundi cognoscere quin nullus ad
nunc et sed auius deprehendat aspectus. Verum hoc ipsum quantum est
quod uidemus ut eo ad similitudinem dei nos esse dicamus. Quia omnia
uidet. spectat omnia latentes deprehendat. Affectus scrutatur

cordis occulta. Non pudet hoc dicere cum ipse totum uidere
non possim. Quod ante pedes est uideo. quod a tergo est uidere
non possim. Ceruicem meam nescio non noui occipitium. Renes
meos uidere non possum. Similiter quantum est quod audi-
mus. cum id quod paululum distet uidere et audire non possim.
Si interiecti parietes sint inpeditur aspectus impeditur au-
ditus. Deinde corpus nostrum uno in loco haeret. Angusto inclu-
ditur spatio omnis fere latiores sunt homine omnes etiam uelociores.
Non ergo caro potest esse ad imaginem dei sed anima nostra quae libera
est. Et diffusis cogitationibus atque consiliis huc atque illuc uagatur
qui considerando spectat omnia. Ecce nunc sumus in Italia et
cogitamus quae ad orientales aut occidentales partes spectare
uideantur. Et cum illis uersari uidemur qui in persida sunt
constituti. et illos uidemus qui degunt in Affrica. si quos cognitos
nobis eius terrae susceperit sequimur proficiscentes. Inhaeremus
peregrinantibus copulamur absentibus. Adloquimur separatos
defunctos quoque ad conloquium resuscitamus. eosque ut uiuen-
tes conplectimur. et tenemus et uitae officia his usum que
deferimus. Ea igitur est ad imaginem dei quae non corpo-
rea aestimatur. Sed mentis uigore quae absentes uidet trans-
mari nauisu nouit. percurrit aspectu. Scrutatur abdita.
huc atque illuc uno momento sensus suos per totius orbis fi-
nes et mundi secreta circumfert. qui deo iungitur Christo ad
haeret. descendit in infernum atque ascendit libera uersatur
in celo. Denique audi dicentem. nostra autem conuersatio in
celis est. non est ergo ad imaginem dei. In qua deus semper est. sed
audi quia ad imaginem dei. Dicit enim apostolus nos itaque omnes

reuelata facie gloriam di speculantes. ad ean
dem imaginem reformamur. a gloria in gloriā
sicut a dni spū. Quia igitur cognouimus animam
esse ad imaginem di. nunc consideremus utrum de
anima potuerit dici faciamus hominem ad imaginem.
sed audi et istud quia anima nomine hominis nuncu
patur. scriptū est enim in genesi. filii aū ioseph qui
facti sunt illi in egypto anime nouem. Omis ergo ani
me qui intrauerunt cum iacob in egyptum septuaginta
quinq; et multa aptius anima ut hom latine ut grece.
ΑΝΘΡΩΠΟΣ dicitur. alterum ab humanitate alterum — antropos: ab humil
ad intuendi habens uiuacitatem. Quod magis anime quā corpo
ri conuenire non dubium est cui rei etiam illud iure concur
rit. Dictum in threnis hieremie. Bonus est dns sustinen
tibus eum. anime quę querit eum. de hominib; dixit; et animam
adiciendam putauit. Melius enim querit ista si sola sit. ab du
cens se corporis cęno et cupiditate carnali. ipsa est ad imagi
nem di conformis dni ihu. Quia aū conformes filii di sint. sicut
legimus dicente paulo. Scimus aū quod diligentib; dm omnia con
currunt bona his qui sedm ppositū uocati sunt. Qui quos presci
uit et predistinauit conformes fieri imaginis filii sui. ut sit ipse
primogenitus in multis fratribus. Quos aū predistinauit hos
et uocauit. et quos uocauit hos et iustificauit. Quos aū iustificauit
hos et clarificauit. Utrū igitur sedm corpus an sedm ani
mam iustificatio tibi conferri uideatur. Quero respondeas. sed
dubitare non potes cū iustitia unde iustificatio deriuata
est. mentis utiq; non corporis sit. Pictus es ergo o homo

& pictus a dño deo tuo. Bonum habes artificem atq; picto
rem. Noli bonã delere picturam non fuco sed ueritate
fulgentem. Non cera expressam sed gratia. Deles pic
turam mulier si uultum tuũ materiali candore oblinas
si adquisito rubore pfundas. Illa pictura uitii non deco
ris est. Illa pictura fraudis non simplicitatis est. Illa pictu
ra temporalis est aut pluuia aut sudore tergitur.
Illa pictura fallit & decipit. ut neq; illi placeas cui placere
desideras. Qui intellegis non tuũ sed alienum esse quod pla
ceas & tuo displiceas auctori qui uidet opus suum ee delectũ.
Dic mihi si supra artificem aliquem inducas alterum qui o
pus illius superioris nouis operib; obducat. nonne indignat
ille qui opus suũ adulteratum esse cognouerit. Noli tolle
re picturam dī & picturam meretricis adsumere. quia scrip
tum est. Tollam ergo membra xpi & faciam membra mere
tricis. absit. Quod si quis adulterat opus dī graue crimen
admittit. Graue est enim crimen ut putes quod melius te ho
quam ds pingat. Graue est ut dicat de te ds non agnosco colo
res meos. Non agnosco imaginem meam. Non agnosco uul
tum quem ipse formaui. Reicio ego quod meum non est.
Illũ quere qui te pinx cũ illo ab&o consortium. Ab illo sũ
me gratiam cui mercedem dedisti. Quid respon debis. quod
si graue est adulterare opus dī. Quid de illis dicimus qui in
ter ficiunt opus dī. qui humanum sanguinem fundunt.
Qui uitam quam ds donauit & extorquent. qui dicunt tol
lamus iustũ qui inutilis est nobis. Unde bene lectũ est
hodie. uulpes foueas habent & uolucres celi nidos ubi req

cas
dī. quã gra
ue est
men. homi
nẽ interp
ficere

excant. Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.
Vulpes ergo se abscondit in fovea. avis secuetur in nido. ho
mo non absconditur in fovea sed decipitur. Fovea vero os hominis.
Fovea alta pectus est hominis. Ubi sunt noxia et fraudulenta
consilia male cogitationis. tu ambulas et alius tibi foveam parat.
In medio laqueorum ambulas quos abscondere tibi in via inimi
citia. Omnia ergo circumspice ut effugias sicut dammula
de retibus et sicut avis de laqueo. Dammula retia spectat in univa
citate declinat. avis evitat laqueos. si ad superiora se confe
rat et terrena supervolet. in superioribus enim nemo tendit retia
laqueum nullus abscondit. Ideo cuius conver
satio in supernis est. huius non solet in predam ire captu
ra. Sed quid miraris si homo decipitur ab homine.
quando filius hominis ubi requiesceret non habebat.
Et ille quidem talem hominem fecit in quo caput suum
reclinaret. Sed postea quam ipectore nostro non requies
proximi coepit esse sed fovea; Postea quam alter alterum nectere
recepit insidias quem iuvare deberet. Caput suum xpistus
avertit a nobis. Sed postea tamen maluit illud morti
offerre pro nobis. Noli igitur esse fraudulentus. crudelis.
inimicus. ut in te xpistus caput reclinet. Denique cum fecisset
piscium beluas. cum fecisset ferarum genera. et bestiarum non
requievit. Requievit autem postea quam hominem ad ima
ginem suam fecit in quo requiesceret. Audi dicentem. aut su
pra quem requiescam nisi super humilem et quietum. et tremen
tem verba mea. Esto ergo humilis et quietus. ut in tuo
deus requiescat affectu. Qui non requievit in bestiis

N. fovea pectus hominis.

multo magis non requiescit in pectore bestieli.
Sunt enim animi bestieles. sunt fere forma homi
num indute. de quib; dic dns. Attendite uob a falsis pphe
tis qui ueniunt ad uos in uestitu ouiu. Intus au sunt lupi
rapaces. in his ergo non requiescit ds. Sed requieuit in
moribus humanis. Quos fecit ds ad imagine sua ad simi
litudinem. Quando fec uiru qui non deb& uelare caput suu
imago & gloria est di. huius uiri animae dic. Et ego hie
rusalem pinxi muros tuos. Non dix pinxi uentre tuu.
non dix pinxi inferiora tua. Sed dix pinxi muros tuos. Uel clida se
adserens homini murorum dedis se psidia. Ut si peruigil
speculator in postis sit obsidionis portis periculu ppulsare.
Dic itaq; non tibi uoluptates dedi non inlecebras cupiditatu
non incentiua luxorie. Non alienu decoris concupiscen
cia. Sed dedi tibi turrium excelse fastigia; In quib; consti
tutus expugnari ab oste non meluas. Nec ingruentium
legionum terribilia lic& temptamenta formides. Deniq; ha
bes me sancta quae iusta anima dic ut ecclesia. Ego ciuitas mu
nita. ego ciuitas obsessa munita pxpm. obsessa pdiabu
lum. sed non deb& obsidionem uereri cui xps adiutor est.
Munitur enim gratia spiritali & sclarib; periculis obsid&.
Unde & in canticis habes dictu. Ego murus & ubera mea
turres. Murus est ecclesia. turres ei s sacerdotes.
Quib; habundat & de naturalib; uerbum & de moralib;
disciplina. Cognosce ergo te decora anima quae ima
go es di. Cognosce te homo qui gloria es di. Audi quo
modo pphcta dicit. Mirabilis facta est cogitatio tua

ex me. hoc est in meo opere tua mirabilior est. mira
bilior est facta maiestas in consilio hominis.
tua sapientia predicatur. dum me intueor. que tu in ipsis
cogitationibus occultas & intimis adfecti
bus deprehendis scientie tue agnosco mysteria. Cognosce
ergo te homo quantus sis. Et adtende tibi ne quando la
queis implicatus diaboli fias preda uenantis. Ne forte in
fauces teterrimi illius leonis incurras. Qui rugit & circu
it querens quem deuoret. Adtende tibi ut consideres quid
in te intret. quid ex te exeat. Non de cybo dico qui absorbetur
& egeritur. Sed de cogitatione dico. de sermone adsero.
non in te intret alienum thorum. Concupiscentia non inrepat in
tuam mentem. Non rapiat oculus transeuntis femine
Pulchritudinem animus non includat non sermo tuus tempta
mentorum machinas nectat. Non in dolo procedat. non ma
ledico proximum aspergat obprobrio. Uenatorem
te fecit. Dominus non expugnatorem quid dixit. ecce ego mitto ue
natores multos. Uenatores non criminis sed absolutionis
uenatores non culpe utique sed gratie. Piscator Christi es tu
dictum est. amodo eris homines capiens uiuificans. Sic mitte re
cia tua. Sic mitte oculos tuos. Sic mitte sermones tuos
ut nullum obprimas sed ableues fluctuantem. Adtende in
quid tibi sic sta ne cadas. Sic curre ut ad brauium peruenias.
Sic certato ut sepe decernas qui legitimo debetur corona
certamini. Miles es hostem diligenter explorare tibi noc
turnus inrepat. Athleta es manibus aduersario propior
esto quam uultu. ne oculum feriat tuum. Liber obtutus sit

argutus inces sis. Ut in ruentem effundas. cedentē
occupes uulnus uigilanti aspectu cœceas.
Posti congres su repellas quod si fueris uulnera
tus attende tibi. curre ad medicū quere
re medicū penitentię. Attende tibi quia carnē habes
que tabescabitur. Ueniat tibi bonus animarum medi
cus sermo diuinus. Aspergat tibi oracula dn̄i tā
quā medicamenta salubria. attende tibi ne fiat uerbū ab
sconditum in corde tuo iniquū. serpit enī sicut uenenū q̄d
& letalia infert contagia. attende tibi ne obliuiscaris dn̄m
qui fecit te ne nomen eius inuanū accipias. attende tibi l&e dic.
Ne cū manducaueris & saciatus fueris & domꝰ edificaueris &
habitare ceperis. & pecoribꝰ tuis repletus fueris. & auro &
argento abundaueris. & omnibꝰ q̄cūq; tibi fuerint in mul
titudine exaltes te corde & obliuiscaris dn̄m dm̄ tuū. Quid enī
habes homo quod n̄ accepisti. nonne hęc omā sic humbra
prętereunt. Nonne domus tua ac puluis est & ruina. Non
ne hęc omā fabula. nonne scī tesaurus uanitas est. n̄ne tu
ipse es cinis. Respice in sepulchra hominum. & uide quid ex
te nisi cinis & ossa remanebunt. hoc est ex corpore tuo.
Respice inquam & dic mihi quis ibi diues quis pauꝑ sit. Dis
cerne inopes ac potentes. Nudi omꝰ nascimur nudi mori
mur. Nulla discretio int̄ cadauera mortuorū nisi forte
quod grauius fœtent diuitū corpora distenta luxurię.
Quē audisti pauperē cruditate defunctū. pdē illi inopia sua
& cerce & corpus non obprimit. n&tam audiui m̄ iustū de
relictū & semē ei querens panē. quō qui bene operatur intra

sua abundat alimentis. Attende ergo tibi diues. quia & tu carnē
portas sicut paup. Attende tibi paup quia anima tua p̄ciosa est
& si caro mortalis eluditur na anima. Et si tibi deest pecunia non
deest gratia; Et si non est dom ampla n̄ diffusa possessio. Caelū
patet & tra libera est. Omnib; in commune elementa donata sunt pa
tent aeque diuitib; atq; pauperib; ornamenta mundi. Nūquid
pulchriora p̄tiosissimarum domorum aurata laquearia quā
caeli facies stellis insignita fulgentib; Nūquid latiora diui
tū rura quā spacia trarū. Unde ad eos qui domū ad domū & uil
lā ad uillā iungunt dictū est. Nūquid soli habitabitis sup t̄ram.
Maiorem domū tu habes paup in qua clamas & exaudiris.
O isrl inquid propheta quā magna est domus dñi. et ingens
locus possessionis eius. magnus & non habet finem. altus &
inmensus. domus dñi diuiti est communis & pauperi. dif
ficile est tam diuitē intrare regnū celorū. Sed forte do
les quod nullū tibi auratorū lychnorum lumen refulgeat.
Sed multo inlustrior tibi lumine circumfuso lunare splen
det. de hieme forsitan q̄reris quia nulla tibi ypocausta anhelan
tibus ignibus uaporentur. Sed habes solis calorem qui tibi or
bem trarū temperet. Et hibernos te fendat a frigore. Illos bea
tos putas qui seruorū sequentiū stipantur cateruis.
Sed qui alienos pedes sequi suis uti nesciunt. Denique a pau
cis p̄cedunt; a pluribus portantur. nisi forte illud mi
raris quod habundant auro argento pecunia. quantis ha
bundant uides. quantis aegeant non uides. Sed eburne
is lectis accūbere pretiosum putas. & non consideras
preciosiorem esse terram quā pauperi thoros graminum

sternit. in quibus dulcis requies suauis est somnus. quem
ille aurea conpositus sponda tota peruigil nocte que
rit et non accepit. O quanto te ille beatiorem iudicat.
Uigilans quiescentem. Illud postea quod multo est praestan
tius. Quo iustus uir qui hic eguerit illic habundabit.
Et qui hic laborem tolerauerit illic consolationem ha
bebit. Qui autem hic receperit bona. Illic mercedem eorum
sperare non poterit. Paupertas enim mercedem suam re
seruat. Census adsumit. Attende ergo tibi pauper. attende
diues quia et in paupertate. Et diuitiis temptamenta sunt;
Ideo quidam sapiens dicit. Diuitias et paupertatem ne dede
ris mihi. Et qua ratione petierit hoc dicit. Satis est enim
homini habere quod sibi sufficit. quia diuitiae ut epulis uentrem.
ita animum curis sollicitudinibusque distendunt. Ideoque
petit constitui sibi quae opus sunt et sufficientia, ne reple
tus inquit mendax fiam et dicam. quis me uidet. Aut fac
tus pauper furtum faciam et iurem in nomine domini.
Fugienda igitur ut cauenda sunt temptamenta
mundi; Ne pauper desperet. ne opulens insolescat. Scrip
tum est enim cum se opulens gesserit. Et ceperis uti his eorum
ne dicas. uirtus mea et manus mea hanc mihi possessi
onem parauit. Sic est qui opes suas merito adscribit
suo. et ideo quasi probatus primum agnoscit errorem.
Sed longo trahit fune peccatum. Nam si credat quod
accessio pecuniae. aut fortuitum euentus aut turpis
astutiae sit, non habet locum insolentia. In quibus
aut nulla laus et inanis labor aut cupiditas inue

de [illegible] diuitiis et paupertate

hx

fecunda sit. Modum nesciens ponere voluptati.
Sed iam etiam de ipso aliqua dicendi sunt corpore hominis.
quod praestantius ceteris decore et gratia esse. Quis abnuit.
nam et si una atque eadem omnium terrenorum corporum videatur
esse substantia. firmitudo et proceritas quibusdam maior in
bestiis. formatam humani corporis tamen venustior status erigi
tur et celsius. Ut neque enormis proceritas sit neque vilis et ab
iecta parvitas. tum ipsa habitudo corporis suavis et grata.
Ut neque beluina vastitas horrori sit. nec gracilitas tenuis firmi
tati. ac primum omnium cognoscamus humani corporis fabricam
instar esse mundi. Siquidem ut celum eminet et aer terris mari
aque ut utquedam membra sunt mundi. Ita etiam caput supra
reliquos artus nostri corporis cernimus eminere. praestantis
simumque esse omnium inter elementa celum. tamquam arcem inter
reliqua orbis moenia. in arce h ac regalem quandam habitare
sapientiam. Secundum propheticum dictum. Quod oculi sapien
tis in capite eius. hanc esse ceteris tutiorem et ex illa om
nibus membris vigorem prudentiae quendam deferri. Quid enim
robur et validitas lacertorum proficiat. Quid velocitas pedum
nisi capitis ut ut principis sui imperialis quedam adminicule
tur potestas. Ex hoc enim aut destituuntur universa
aut omnia fulciuntur. Quid agat fortitudo nisi oculo
duce utatur in prelium. Quid fuga si desit obtutus. Car
cer est totum corpus tenebroso horrens situ nisi oculorum
inluminetur aspectu. Quod ergo sol et luna in celo hoc sunt oculi in homine.
duo lumina; Oculi autem quedam in carne sidera fulgent
desuper et inferiora claro inlustrant lumine.

forma humani generis praestantia. parvitas.

Sol et luna duo mun

Nec patiuntur nocturnis quibusdam nos tenebris implicari. Speculatores quidam nostri die ac nocte excubant. Nam et sopore membris celerius excitantur. Et uigilantes circumspectant omnia. Vicinio nervi enim sunt cerebro unde omnis manat usus uidendi. Neque uero propterea quisquam huc descendisse me credat quod felicitatem uerticis oculos praedicem. Cum alienum non sit summam meam sententiam in parte laudare. Oculos enim certum est esse capitis portionem. Caput itaque oculis et plorat omnia auribus occulta rimatur. Cognoscit abscondita. Audit quid aliis agatur interris. Ipse autem uertex capitis quam suauis et gratus. Quam speciosa canities quam reuerenda in senibus quam ueneranda in sacerdotibus. Quam terribilis in bellatoribus. Quam decora in adulescentibus. Quam compta in mulieribus. Quam dulcis in pueris.

Alium siccum crinita non decet. Alium tonsa non decet. Et arboribus licet quis humani sit gratia capitis aestimare. In capite arboris omnis est fructus. Ibi omnis est pulchritudo. Illius comae nos aut a pluuiis tegit aut defendit a sole. Tolle arbori comam tota arbor ingrata est. Quanto igitur maior humani capitis ornatus est; Qui cerebrum nostrum hoc est sedem originemque neruorum sensuum capillis capitis munit et uestit. Ne aut frigore uexentur aut aestu; Illic enim fons uniuersorum est. Et ideo ubi iniuria nocet ibi gratia premitur. Quid sine capite est homo cum totus in capite sit. Cum caput uideris hominem agnoscis. Si caput desit nulla agnitio esse potest. Iacet truncus ignobilis sine honore sine nomine. Sola aere fusa principum capita; Et ductiuultus de aere ut de

Ter... oculi speculatores nostri
Nervi
Laus humane forme
Laus de comatis arboribus
Et ductiuultus

mar more ab hominib; adorantur. Non in merito igit(ur)
huic quasi consultori suo cetera me(m)bra famulantur.
Et circumferunt illud seruili gestamine sic num(en). Caput nu
Atq; in sublimi locatu(m) uehunt. Unde censoria potestate men cor
quo uult dirigit quorundam obsequia seruulorum. poris
Et p(re)cepta singulis oboedientia decernit. Uideas imperatori suo
singula gratuito dispendio militare. Alia portant. alia pas
cunt alia defendunt. ut ministeriu(m) suu(m) exhibeant. Pareant
ut principi ancillantur ut d(omi)no. Inde uelut quedam p(ro)cedit ter
sera. Qua(m) debeant pedes obire regionem. q(ue) militie munia.
Manus consiliu(m) mandis operibus exsequatur. Qua(m) uenter absti
nendi ut edendi formam imposite teneat discipline. Huic
frons libera nudis apta te(m)porib; que mentis habitu(m) specie
sui p(ro)ducat. Nunc leta nunc tristior nunc districta distincta prodat
ad seueritatem. Nunc ad lenitate(m) remissior. Q(uasi) signis forensib;
int(er)na exp(ri)mat uoluntatem. Imago quidam animi loquitur
in uultu fidei uasis. In qua cotidie d(omi)ni nom(en) inscribit et te ba
netur. ea gemine sepes supciliorum secuntur. q(ue) oculis muni nper
menta p(re)tendunt. P(re)texunt gratiam ut et uenustas decore
adrideat. Et diligentia p(ro)tectionis adsistat. Siquidem si de decoratis osto
capite sordiu(m) decidat; aut arene puluis aut ros nebule. rant sup
aut tumer certis uerticis sudor excipitur supcilio. cilia
Ne teneras offensa acie uisionis. mollium perturbet oculo
rum. adherent ut ut quib;dam montiu(m) supciliis oculi.
Ut et p(re)eminente montis cacumine tutiores sint. Et tam
qua(m) in summo locati de quada(m) schena superiore uniuersa
se p(ro)spiciant. Neq; enim oportebat eos humiles esse

sicut aures ut os ipsos q(uae) in anium interiores sinus. Spe
cula enim semp(er) in alto est. Ut ad uenientium cater uas.
hostilium explorari possit aduentus. Ne inpuisu occu
pent otiantem. Ut orbis p(er)tem. Ut imperatoris exercitu.
Sic latronu(m) quoq(ue) caueatur incursus. Sic exploratores in
muris aut in montib(us) aut turrib(us) excelsis supercilio sint
locati; Unde sup(er) spectent plana regionum. In quib(us) insidie
latronum latere non possint. In mari quoq(ue) positus si
quis h(ostem) adp(ro)pinquare se conicit. In ipsa mali fastigia
excelsa autem narum cornua uoti explorator ascendit.
Et ad huc inuisibilem sequit(ur) nauigantib(us) eminus ter
ram salutat. Ac forte dicas si speculã edicior neces sa
ria fuit. Cur non supra sum mu(m) uerticem capitis oculi
constituti sunt; Sicut cancris ut scarauei(s) in sumos.
Quib(us) licet nullum caput appareat. colla acdorsa tam
cetera corporis cel siora sunt. Sed illis testa ualida nec
tam tenuis membrana sicut nob(is) qui facile possit offendi.
Ruboq(ue) et ceteris inter scindi sentib(us); aliis quoq(ue) animantib(us);
huius modi species ut possint oculos. aut ad cer(ui)cem
conferre ut equi ac boues. ad p(ro)pe modum om(ne)s fere aut
ad alas suas ut aues quotiens quiete pociantur. Nobis au(tem)
et in summa corporis parte consti tui oculos opos tuit ta(m)
qua(m) in arce. Et ab omni ut minima offensione defendi
q(uo)d duo sibi conpugnantia uidebantur. Nam si in humi
li e(ss)ent p(ro)p(ter) tutam munus impedissent. si in uertice pa
terent ad in iuriam. Itaq(ue); ne ut usui muneris aliquid
detraherent. ut aliquid ad propul sandam iniuriam

[Margin glosses: "ut cur spe / cula local / to" beside line 2–4; "carabis" beside line 14]

prospiceretur. Eo loco oculos construunt cui supercilia desuper
non minimum protectionis inpartiant. Subter malae aliquantulum
eleuatae haut exigui munitionis adiungant. Interior etiam parte
sapiant nares. posteriorem quoque frontis malarumque sibi exhi
berant. Et licet ossium compage constricta et aequata confinia
circumuallare uideantur. Inter haec medii sunt oculorum or
bes. Et tam ad cauendum et ad intuendum liberi et decori ad
gratiam. utpote in crystalli specie refulgentes; In quorum me
dio pupilla est quae uidendi munus operantur. Haec ne qua in
cidentis iniuriae offensione laedantur. pilis hinc inde conser
ti. Vel in quodam uallo percircuitum muniuntur. Unde totum
auxilium postulans propheta ait. Custodi me domine ut pupillam
oculi ut protectionis diuinae fieret et tam sollicita et tuta custo
dia quam pupillam oculi tutissimo quodam naturae uallo
munire dignatus est. Simul quia innocentia et integritas.
Leui sorde aspersa uiolatur. et gratiae suae munus amit
tit. Et ideo prospiciendum. ne quis eam puluis erroris oblinet
aut ulla uel festuca peccati. Sicut scriptum est. eice primum
trabem de oculo tuo, et tunc uidebis eicere festucam de oculo fra
tris tui. Itaque propter oculos fere medendi pericerebrum hominis
in capite locatum. Alii autem nec corporis sensus per cerebrum finitimo
quodam esse domicilio constitutos. Initium enim neruorum et omnium
sensuum uoluntariae commotionis cerebrum est. Atque inde omnis eorum qui
diximus causa manet. Initium autem arteriarum insiti caloris quo ani
mantur et saepe fiunt uitalia. Corde plerique arbitrantur. Sensuum
autem singulorum ut utor ganum neruis. Qui uelut corde et sede qui
dam de cerebro oriuntur. Et per partes corporis in singula quaeque officia
tendebant;.

super: aliquam
e ex
e
Alias cerebrum propter oculos in capite locatum.

Ideoque mollius est creatum cerebrum. quia omnes suscipit sensus. Unde omnes nervi in germine universa. quae vel oculus videant. vel aures audiant. Vel odor inoleverit. Vel lingua increpaverit. Vel os saporis acceperit. quod enim molle ad conpassionem aptius. quod autem durum et aliquo rigore nervorum ad agendum efficacius usu praestantissimum quoque audiendi munus est et visui sub par gratia. Ideo aures extantiores ut et ornatus praeferant. et excipiant omne illud quicquid cluvies ice sordium humoris defluxerit. Simul ut in earum sinibus vox repercussa sine offensione interiores ingrediatur anfractus. nam necta est quia nam ad omnem fortioris sonum vocis adtonitus redderetur. Cum in ipsa subsidia frequenter inpulsio dictus clamore nos obsurdescere sentiam. tum velut quaedam propugnacula videas praetendere adversus frigoris asperitatem caloris que flagrantiam. ut neque frigoris penetret ductus pariter neque minus aduratur aestus. Sinuatio autem interiorum unum modulandi quendam numerum praestat et disciplinam. Siquidem per anfractus aurium quidam rythmus efficitur. et moduli quibus ingresse sonus vocis exprimeretur. tenacem praeterea sermonis accepti ipsos esse anfractus aurium usus ipse nos docet. Siquidem velut concavis montium. ut in recessu suo plus ut in anfractu fluminum vox auditur dulcior; et responsa suavia referens echo resultat; Ipse quoque sordes aurium non inutiles colligant vocem ut tenatior et in nobis et memoria sit et gratia. De naribus autem quid loquar quae ingenuo et procero foramine antrum quoddam recipiendis odoribus praestant. ut non perfunctorie odor transeat. sed diutius haereat naribus. et earum ductu

De sordibus aurium.

De naribus.

cerebru sensus que departcat. Ideo diutius odor fraglat
acceptus qua sermo resonat. aut uisus appar&. plerumq;
quod momento breui fuerit odoratus. toto die sibi spirat
in narib;. Per eas quoq; purgamta capitis defluunt. et sine frau
de atq; offensione aliqua corporis deriuant. Est & alia in medio
oris sensus in tactu. atq; in eo uoluptas gratissima. Sinceru
quoque iudiciu. plerumq; eni tactu pbam quod oculis pbare non
possum. Postremu quoq; officiu ē oris aut linguae. Quod
tamen omnib; uires ministrat. na neq; oculi uigore uidendi
habent nisi uirtute substantiae corporalis acceperint q cibo
efestur & potu. Neq; aures audiendi; aut nares odoran
di. aut manus tangendi. nisi corpus omne confoti& alim
tis. Deficim eni uirib; nisi eas cibi conpetentis adsidui
tate reparem. Denique confecti fame nullis obl&tant
sensuu uoluptatib;. Sed quasi & rostes eoru delinimenta
n sentiunt. Quid ego describa dentiu uallu. quo cibus confi
citur & plene fit uocis expressio. qui sine dentib; alimonia de
l&tar&. Denique aeui maturitas plerumq; cernimus
hoc ipso citius senescere. quod amissis dentib; nullam
possint cibi uis uirtutem ualidioris adsumere. Ideo
muta infantia qui non hab& adhuc organu uocis. Lin
guae quoq; non solu in loquendo sed & alia in edendo mu
nus pciosissimu ē. Ea eni uelut plectru loquitur. is &
quedam edentare manus. quid defluentem cibu dentib; suggerit
& ministrat; Uox quoq; aeris quoda remigio uehitur & p
inane portat. eadeq; usq; aere uerberat. nc commou&
nunc demulc& audientis aff&tu; Iras mitigat fractu

R. de officio oris & linguae

R. dentes hic officiant & plenā uocē edunt.

De munere linguae

De uoce.

erigit solatur dolentem. Sit igitur nobis cum ceteris commune
cum avibus. Sed aput quem quo sono vocis utatur quod est ratio
nabile. non potest cum omnibus animantibus esse irrationabi
libus scilicet commune et ipsi sensus communes nobis sunt
cum animantibus ceteris sed tamen non eadem his cetera ani
mantes industria utuntur. Erigit bucula ad celum oculos. sed
quid exspectet ignorat. Erigunt faciem erigunt aves. Omnibus est
libera spectatur. Sed soli homini eorum quae aspiciat affectus inte
prer. Spectat oculis ortus obitusque signorum. Videt ornatum celi mirat stel
larum orbes. fulgoresque diversos intellegit signorum. quando vesper surgat
quando lucifer. Cur ille vespertinus hic matutinus inradiet quos motus
omnes habeat. Quor luna deficiat. quemadmodum sol suos novo occasus.
Circuitusque cursus sui sollemnitate custodiat. Audiunt quoque animantes
cetera. Sed quis praeter hominem audiendo cognoscit. Secreta sapientiae solus
homo ex omnibus generibus quae intus sunt auditu et meditatione et prudentia colligit.
Qui potest dicere audiam quid loquatur in me dominus deus. hoc est preciosissimum quod dicitur
vinere vocis fit organum. Et corporalibus labiis exprimit celeste oraculum. Sic illud
est clama. quid clamabo. Accepit quod diceret et clamavit. Sibi habeant pru
dentiam suam gradio celi spacia terrarum qui describunt; Sibi habeant intel
lectum suum. de quo dicit dominus et intellectum prudentium reprobabo. neque nu
meroso rationis ac modos et modulos musice sapientiae constituam loco
Sed eam sapientiam desumo de qua dicit propheta. Incerta (certa) et occulta sapientiae tuae
manifestasti mihi. Quid autem loquar de osculo oris quod pietatis et caritatis est
pignus. osculantur se et columbe. Sed quid ad humani osculi venusta
tem quam tantae insigne humanitatis quod praefulget. In quo plene caritas fidelis
exprimitur affectus. Unde et dominus ut in proditorem dignum in proditore condempnaret
Iuda osculo filium hominis tradis. Hoc est caritatis insigne convertit ad signum

proditionis et infidelitatis indicium pacis hoc pignore utens ad officium
crudelitatis. Bestiali igitur oris obsequio inferentem potius necem quam cari
tatis foedera defendentem divine arguit vocis oraculo. Illud quoque praecipuum
quod soli homines ore et spiritu mutuam concordem sentiunt. Itaque cogitationes tacitas inter
ores sermone signant. Quid est igitur os hominis nisi quoddam sermonis
atrium. Fons disputationis aula verborum. Promptuarium voluptatis absolvimus
ut utcumque humani corporis regiam. In qua sit licet quaedam quantitas por
tionis. Formatam universitatis esse. Sequitur guttur. Per quod toti corpo
ris vitale commercium et spiritus huius commeatus infunditur. Succedunt brachia
valida. Lacertosi tori. Valide ad operandum manus. Exceptis nobis digitis habiles
ad tenendum. Hinc aptior usu operandi hinc scribendi elegantia. Et ille cala
mus scribe velociter scribentis. Quo divine vocis exprimuntur oracula.
Manus est quae dans ... facta est conciliatrix divine gratie sacris infesta alta
ribus. Per quam offerimus et sumimus sacramenta caelestia. Manus quae operatur pariter
atque dispensat divina mysteria. Cuius vocabulo non dedignatur esse se dei filius
de Hebraeo dicente David. Dextera domini fecit virtutem dextera domini exaltavit me.
Manus est quae fecit omnia sicut dixit omnipotens. Nonne manus mea fecit haec. Manus est totius o
peris propugnaculum capitis defensatrix. Quae cum sit loco inferior totum vestit et com
mittit honesto venustat ornatu. Quis digne explicet peccatoris cratem utrimque
mollitiem. Alterum viscera molliora ne possint fovere et intestinorum sinuosos
aut dubie ossibus lederentur. Quiddam salutare quam ut pulmo cordi finitimi molli
mine iungeretur. Ut cum exarserit cor ira et indignatione pulmonis sanguine
atque humore citius temperetur. Ideoque mollior pulmo est quia madet semper. Simul
rigorem indignationis emolliat. Haec ideo strictim percurrimus ut tamquam indoc
tioribus viam perstringere. Et tamquam medici plenius scrutare videamur et persequi.
Quae naturae latibulis abscondita sunt. Lien quoque cum iecore habet vicinia fructuosa.
Quidam adsumit ut ipse parcat abstergeat quicquid sordium deprehenderit ut per fibras

iactionis minutiores ciborum possit tenuare atque subtiles reliquiae transire. Quae uer
tantur in sanguine uiribusque proficiant. Et non cum fimo et sordibus egerantur. Intesti
norum uero circumplexi orbes et sine aliquo licet modo sibi tamen inuicem innexi quid
aliud nisi diuinam perspicientiam creatoris ostendunt. Ut non cito esca pertranseat
et statim a stomacho decurrat. Quod si fieret, iugis fames et continua uolandi libi
do hominibus gigneretur. Exinanitis enim uisceribus et exhaustis dum mox tanta effu
sione uacuantur necesse erat inexplebilem atque insatiabilem cibi et potus generan
di cupiditatem quam sine dubio mors matura sequeretur. Ideoque prouide conficit primum
escam in utero superiore. Deinde in iecore coquitur eiusque uapore digestus trans
funditur. Succus eius in reliquas corporis partes eaque substantia artus alunt hu
mani quam in uenas accipiunt ad incrementum generis ad perseuerantiam. Reliquum
autem ut ut superfluum per intestina deducitur et per illud ex transuerso ostium declinatur.
Denique et hoc in genesi archa Noe ad fabricam humani corporis accipitur. De qua dictum est
dictum. Fac tibi archam ex lignis quadratis; nidos facies in arcam et bituminabis
eam intus et foris bitumine. Et sic facies archam et infra ostium facies ex trans
uerso. Inferiora autem archae bicamerata et tricamerata facies. Hoc ergo sig
nificat ostium quod ostium ex posteriore sit parte. Per quod egerantur ciborum superflua.
Decore enim creator noster ductus reliquiarum a uultu hominis auertit. Ne dum al
uum purgamus inquinaremus aspectum. Simul illud considera quod ea quae pudoris
plena sunt eo loci constituta sunt operta uestibus dedecere non possint. Uenarum pulsus
ut infirmitatis internuntia ut salutis est eadem tamen cum toto diffusae sint corpo
re neque uideant in alteris. Et tam leuibus operiuntur uisceribus. Ut explorandi
copia sit et celeritas sentiendi. Quando nulla est uiscerum crassitudo quae pulsum
possit obducere. Ossaque omnia tenuioribus operta sunt uiscere et reuincta neruis.
Praecipue tamen capitis leuitas ē cono. Quo possint aliquid ad usum imbres
et frigora habere munimenti capillis densioribus uestiuntur. Quid de genitalibus
loquar quae nisi e regione ceruicis per renes lumbosque deductis suscipiunt

genitale seminium ad munus et ad gratiam procreandi. Quid de officio
pedum qui totum corpus sine ulla sustinent honestas in iunctura flexibile
genu quo praecipue dominicae mitigatur offensa. Ira mulcetur gratia provocatur. hoc
enim patris summi erga filium donum est. Ut in nomine domini omne genu curvetur
caelestium et terrestrium et infernorum. Et omnis lingua confiteatur quod dominus
Iesus in gloria est dei patris. Duo enim sunt quae praecipue deum mulcent. humilitas
et fides. Species itaque exprimit humilitatis affectum et sedulae servitu
tis obsequium. Fides aequat filium patri atque ut unius eum eiusdem gloriae con
fitetur. Recte autem cum non plures sed duo sunt homini pedes. Quaternis enim
pedes feris ac beluis sunt bina avibus; et ideo homo quasi de volatilibus est homo
Qui alta visu spectat et quodam remigio volitat et sublimium cogita
tionum et ideo de eo dictum est. Renovabitur sicut aquilae iuventus tua
eo quod proprior sit caelestibus et sublimior aquilis. qui possit dicere
nostra autem conversatio in caelis. Sed iam finis sermoni nostro sit quo
completus est dies sextus et mundani operis summa conclusa est
perfecto videlicet homine in quo principatus est animantium uni
versorum. et summa quaedam universitatis. Et omnis mundanae gra
tia creaturae. Certe deferamus silentium quoniam requievit deus ab omni
bus mundi operibus. Requievit autem in recessu hominis requievit in
eius mente atque proposito. Fecerat enim hominem rationis capacem imi
tatorem sui virtutum aemulatorem cupidum caelestium gratia
rum. In his requiescit deus qui ait. Ut supra quem requiescam.
nisi supra humilem et quietum et trementem verba mea. Gratias
ago domino deo nostro qui huiusmodi opus fecit in quo requiesceret.
Fecit caelum non lego quod requieverit. fecit terram non lego quod requieve
rit. Fecit solem lunam et stellas nec ibi lego quod requieverit.
habens cui peccata dimitteret. Aut forte tunc iam futurae.

dominice passionis inp̄cessit misteriū quod reuelatū ē.
Qui requiesceret & in homine. Qui requiam sibi p̄destinabat
in corpore pro hominis redēptione. Sc̄d q̄d ipse dx̄. ego
dormiui & requieui & exsurrexi quō dn̄s suscepit me. Ipse
enī qui requieuit qui fecit cui ē honor gloria p̄p̄ & uirtus
a sctis & nunc & sēp & in om̄a scta sctorū amen;

EXPLICIT SCI AMBROSII DE RERUM PRINCIPIIS
DIERUM SEX DO GRACIAS AMEN

Festina ueni ad saluandū nos in
f dī gr̄a Romanorū Rex

G. H. HOFBIBLIOTHEK KARLSRUHE